

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

AYT

Söz Sanatları-2

ORDU-ÖDM

SÖZ SANATLARI

TEŞBİH
(BENZETME)

TENASÜP
(UYGUNLUK)

HÜSNÜTALİL
(GÜZEL NEDENE
BAĞLAMA)

TEKRİR
(TEKRARLAMA)

İSTİFHAM
(SORU SORMA)

İSTİARE
(EĞRETİLEME)

TEZAT
(ZITLIK)

TECAHÜLÜARİF
(BİLMEZDEN
GELME)

MÜBALAĞA
(ABARTMA)

TEŞHİS
(KİŞİLEŞTİRME)

NİDA
(SESLENME)

KİNAYE
(DEĞİNMECE)

İRSALİMESEL
(ATASÖZÜ
KULLANMA)

İNTAK
(KONUŞTURMA)

MECAZİMÜRSEL
(AD AKTARMASI)

TEVRİYE
(İKİ ANLAMLILIK)

TARİZ
(İĞNELEME)

TELMİH
(HATIRLATMA)

TENASÜP (UYGUNLUK)

➤ Tenasüp (Uygunluk): Anlamca birbiriyle ilgili kelimelerin bir arada kullanılması sanatıdır.

Suya versin bâğban gülzârı zahmet çekmesin

Bir gül açılmaz yüzün tek verse min gülzâre su

(Su, bağban, gülzâr, gül sözcükleri birbiriyle ilişkili sözcükler olduğundan tenasüp sanatı yapılmıştır.)

Arım, balım, peteğim

Gülüm, dalım, çiçeğim

(Arı, bal ve petek; gül, dal ve çiçek sözcükleri birbiriyle ilişkili sözcükler olduğundan tenasüp sanatı yapılmıştır.)

Lâleyi, sümbülü gülü hâr almış

Zevk u şevk ehlini âh u zâr almış.

(Lale, sümbül, gül, hâr sözcükleri birbiriyle ilişkili sözcükler olduğundan tenasüp sanatı yapılmıştır.)

TELMİH (HATIRLATMA)

- Hemen herkesçe bilinen bir olaya veya kişiye gönderme yaparak o olayı veya kişiyi hatırlatma sanatıdır.

***Gönlünü Şirin'in aşkı sarınca,
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca,
Başlamış akmağa çoban çeşmesi.***

(Ferhat ile Şirin aşkı hatırlatıldığı için telmih sanatı yapılmıştır.)

***Gökyüzünde İsa ile
Tûr Dağı'nda Musa ile
Elimdeki asa ile
Çağırayım Mevla'm seni***

(Musa-Tûr Dağı-asa, İsa-gökyüzü sözcükleri Musa ve İsa Peygamber ile ilgili mucizeleri hatırlattığı için telmih sanatı yapılmıştır.)

HÜSNÜTALİL (GÜZEL NEDENE BAĞLAMA)

➤ Bir olayı gerçek nedeninin dışında bir nedene, çoğunlukla da güzel bir nedene bağlama sanatıdır.

O çay ağır akar, yorgun mu bilmem?

Mehtâbı hasta mı, solgun mu bilmem?

(Çayın ağır akışı, gerçek nedeninin dışında bir nedene (yorgun oluşuna) bağlandığı için hüsnütalil sanatı yapılmıştır.)

Öldük, ölümden bir şeyler umarak.

Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.

(Doğal bir durum olan ölüm, bir şeyler ummak için ölmek olarak söylenerek hüsnütalil sanatı yapılmıştır.)

Güzel şeyler düşünelim diye

Yemyeşil oluvermiş ağaçlar

(Ağaçların yeşil olması doğal bir durumken güzel şeyler düşünelim diye yeşil olmuş denilerek hüsnütalil sanatı yapılmıştır.)

TECAHÜLÜARİF (BİLMEZDEN GELME)

➤ Bildiği bir şeyi bilmez görünme, bilmezlikten gelme sanatıdır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?

Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?

(Şair, şakaklarındaki akların kar olmadığını; yaşlanmış, çizgili yüzün kendisine ait olduğunu bildiği hâlde bilmezlikten gelerek tecahülüarif sanatı yapıyor.)

Arzu dolu, yaşamak dolu

Bu eller miydi resimleri tutarken uyuyan?

(Şair resimleri tutanın bu eller olduğunu bildiği hâlde bilmiyor gibi davranarak tecahülüarif sanatı yapıyor.)

Su insanı boğar, ateş yakarmış!

Her doğan günün bir dert olduğunu,

İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

(Şair suyun boğduğunu, ateşin yaktığını bildiği hâlde bilmiyor gibi davranarak tecahülüarif sanatı yapıyor.)

İSTİFHAM (SORU SORMA)

➤ Hayret, hüznün, şaşma gibi duyguları soru yoluyla güçlendirme sanatıdır. Bu sorular sözde soru cümlesi olabileceği gibi gerçek soru cümlesi de olabilir.

Her gün bu kadar güzel mi bu deniz?

Böyle mi görünür gökyüzü her zaman?

(Denizin ve gökyüzünün güzelliği karşısında hissedilen duyguyu güçlendirmek için istifham sanatı yapılmıştır.)

Ama ben hiç bu kadar mahzun olmadım;

Ölümü hatırlatan ne var bu resimde?

(Resimde görülenler ile ilgili hissedilenleri daha güçlü anlatmak için istifham sanatı yapılmıştır.)

Hani, o bırakıp giderken seni;

Bu öksüz tavrını takmayacaktın?

Alnına koyarken veda busemi,

Yüzüme bu türlü bakmayacaktın?

(Sevgilinin tavrı karşısındaki şaşkınlığı daha güçlü anlatmak için istifham sanatı yapılmıştır.)

KİNAYE (DEĞİNMECE)

➤ Gerçek anlamı da düşünölebilecek bir sözü gerçek anlamının dışında (mecaz anlamıyla) kullanma sanatıdır. Birçok deyim ve atasözünde kinayeye başvurulmuştur.

***Gene parmağım ağzımda kaldı
Masumluk akıyordu yüzünden***

(Gerçek anlamıyla da düşünölebilecek olan “parmağı ağzında kalmak” sözü mecaz anlamı kastedilerek kullanıldığı için kinaye sanatı yapılmıştır.)

***Ey benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anun'çün inilerim***

(Tambur, içi oyuk bir musiki aletidir. İçi oyuk sözcüğü gerçek anlamına uygundur ancak burada dertli olmak anlamında yani mecaz anlamda kullanılarak kinaye sanatı yapılmıştır.)

TEVRIYE (İKİ ANLAMLILIK)

➤ Bir anlatım inceliği elde etmek için birden çok anlamı olan bir sözün yakın anlamının değil uzak anlamının kastedilerek kullanılması sanatıdır.

Bu kadar letafet çünkü sende var

Beyaz gerdanında bir de ben gerek

(“Ben” sözcüğü hem yakın anlamı olan tendeki lekeyi hem de uzak anlamı olan “birinci tekil kişi zamiri”ni düşündürecek şekilde kullanılarak tevriye sanatı yapılmıştır. Bu dizede sözcüğün kastedilen anlamı “birinci tekil kişi”dir.)

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,

Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

(“Ulusun” sözcüğü hem yüce olmak anlamında hem de ulumak anlamında kullanılarak tevriye sanatı yapılmıştır.)

Bâkî çemende hayli perişan imiş varak

Benzer ki bir şikâyeti var rüzgârdan

(“Rüzgâr” sözcüğü yel ve zaman anlamında kullanılarak tevriye sanatı yapılmıştır.)

TARİZ (İĞNELEME)

➤ Bir sözü, tersini kastederek kullanma sanatıdır.

Bir nasihatim var zamana uygun

Tut sözümü yattıkça yat uyanma

Meşhur bir kelamdır sen kazan sen ye

El için yok yere ateşe yanma

Her nere gidersen eyle talanı

Öyle yap ki ağlatasın güleni

Bir saatte söyle yüz bin yalanı

El bir doğru söz söylerse inanma

(Söylenmek istenenin tam tersi söylenerek tariz sanatı yapılmıştır.)

Neler yapmadık şu vatan için

Kimimiz öldük, kimimiz nutuk söyledik

(Vatan için aslında hiçbir şey yapılmadığı ima edilerek tariz sanatı yapılmıştır.)

İRSALİ MESEL (ATASÖZÜ, ÖZDEYİŞ KULLANMA)

➤ Şiirde atasözü veya vecize (özdeyiş) kullanma sanatıdır.

Gün de doğar gün de doğar

Bir gün mutlaka gün doğar

Gün doğmadan neler doğar

Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda

("Gün doğmadan neler doğar?" Atasözünün cümlede kullanılmasıyla irsalimesel sanatı yapılmıştır.)

Çağır Karac'oğlan çağır

Taş düştüğü yerde ağır

Gönül sevdiğinden soğur

Sarılmayı sarılmayı

("Taş düştüğü yerde ağır." Atasözünün cümlede kullanılmasıyla irsalimesel sanatı yapılmıştır.)

MÜBALAĞA (ABARTMA)

➤ Sözü'nün gücünü ve etkisini artırmak amacıyla bir durum, olay ya da varlığın olduğundan büyük veya küçük, çok ya da az gösterilerek anlatılması sanatıdır.

Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.

(Of çekmek suretiyle dağların yıkılması mümkün değildir. Dolayısıyla abartma sanatı yapılmıştır.)

Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

(“Dev gibi orduyu yenmek” sözüyle abartma sanatı yapılmıştır.)

Eviniz kutu gibi küçücük bir evdi

Balkonu sarmaşıklarla örtülü bir evdi

(Ev kutu kadar küçük düşünülerek abartma sanatı yapılmıştır.)

TEKRİR (TEKRARLAMA/YİNELEME)

➤ Sözüün etkisini güçlendirmek için sözcük ya da söz grubunu yineleme sanatıdır.

***Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.***

(«Kaldırımlar» sözcüğü tekrarlanarak tekrar sanatı yapılmıştır.)

***Bu yağmur... bu yağmur... bu kıldan ince
Nefesten yumuşak yağın bu yağmur...
Bu yağmur... bu yağmur... bir gün dinince.
Aynalar yüzümü tanımaz olur.***

(“Bu yağmur” sözcük grubu tekrarlanarak tekrar sanatı yapılmıştır.)